

УДК 811+81'373.7+261.6

Т. Є. Єременко, І. О. Лук'янченко

РЕЛІГІЙНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ (на матеріалі англійської, української та турецької мов)

У статті розглядаються фразеологічні одиниці релігійної семантики англійської, української та турецької мов, аналізуються їх універсальні та національно-специфічні риси з точки зору лінгвокультурології. Дослідження дає можливість проаналізувати специфіку світобачення і світосприйняття представників трьох культур, проілюструвати та порівняти мовну картину світу різних народів. У результаті дослідження релігійних фразеологізмів, що вербалізують уявлення про Бога/Аллаха виявлено певні загальні риси Бога та Аллаха у трьох лінгвокультурах та національно-специфічні риси, оскільки їх семантичний зміст і особливості вживання в мовленні тісно пов'язані як з тим, які ознаки Бога є найбільш значимими для народу — носія мови, так і з його національно-культурними традиціями та історією.

Ключові слова: фразеологічні одиниці релігійної семантики, лінгвокультура, християнство, іслам, Бог, Аллах.

В статье рассматриваются фразеологические единицы религиозной семантики английского, украинского и турецкого языков, анализируются их универсальные и национально-специфические черты с точки зрения лингвокультурологии. Исследование дает возможность проанализировать специфику мировоззрения и мировосприятия представителей трех культур, проиллюстрировать и сравнить языковую картину мира разных народов. В результате исследования религиозных фразеологизмов, которые вербализуют представление о Боге/Аллахе, выявлены определенные общие черты Бога и Аллаха в трех лингвокультурах, а также национально-специфические черты, семантическое содержание и особенности употребления в речи которых тесно связаны как с тем, какие признаки Бога наиболее значимы для народа — носителя языка, так и с его национально-культурными традициями и историей.

Ключевые слова: фразеологические единицы религиозной семантики, лингвокультура, христианство, ислам, Бог, Аллах.

The article deals with the comparative analysis of religious phraseological units in English, Ukrainian and Turkish. The analysis of religious phraseology makes it possible to reveal the specific world view of the three cultures, to illustrate and compare English, Ukrainian and Turkish linguistic view of the world. According to the results obtained, the difference in their semantics and functioning depends not only on the specific understanding of God/Allah in English, Ukrainian and Turkish linguacultures but also on the specific mentality of every nation, its historical, cultural and language development.

Key words: religious phraseological units, linguaculture, Christianity, Islam, God, Allah.

Постановка проблеми. Одним з важливіших способів відображення мовної картини світу певного народу є фразеологічні одиниці цієї мови. Помітне місце у фразеологічному фонді будь-якої мови посідають релігійні фразеологічні одиниці. Як результат розвитку певних вірувань такі фразеологізми відображають специфіку національного світосприйняття. Відтак, дослідження релігійних фразеологічних одиниць розкриває природу людини і дозволяє через мову побачити багато рис, особливостей національної свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що у фокусі уваги стають дослідження релігійних фразеологічних одиниць як на базі однієї мови, так і в порівняльному аспекті, як-от: Т. Видайчук (українська мова), Л. Григор'єва (арабська мова), Т. Давидова (англійська мова), А. Кунін (англійська мова), П. Мацьків (українська мова), Л. Панова (російська мова), Г. Поліна (англійська мова), І. Покровська (турецька мова); Л. Базарова (англійська, російська, татарська та турецька мови), Г. Багаутдинова та Л. Григор'єва (англійська, російська, арабська мови), Л. Алімжанова (російська та англійська мови). Водночас проблема порівняльного аналізу цієї мікросистеми фразеологізмів на матеріалі англійської, української та турецької мов залишилась поза увагою науковців. Вважаємо, що дослідження релігійних фразеологізмів в трьох неблизькоспоріднених мовах дає змогу найбільш наочно проілюструвати та порівняти мовну картину різних народів, простежити національний та загальнолюдський характер світосприйняття.

Метою даного дослідження було за допомогою порівняльного вивчення релігійних фразеологізмів проаналізувати спільні та відмінні

риси в мовній картині світу носіїв англійської, української та турецької мов. Матеріалом для аналізу послуговували 227 релігійних фразеологізмів англійської мови, 274 — української та 304 — турецької, які було одержано шляхом суцільної вибірки з англословників [1; 2], україномовних [3; 4] та турецькомовних [5; 6] словників. До релігійних фразеологізмів ми відносимо стійкі сполучення слів з повністю або частково переосмисленим значенням, до складу яких входять лексеми: англ. *God (Christ, Heaven, Lord)*, укр. *Бог (Господь, Христос)*, тур. *Allah (Hak, Mevla, Tanrı)* або релігійні поняття в експліцитній або імпліцитній формі (як-от, імена святих, персонажів, цитати Біблії і Корану, інші культурно-релігійні реалії). Відповідно до широкого розуміння фразеології (В. Архангельський, О. Ахманова, В. Виноградов, О. Кунін, О. Потебня, М. Шанський), до фразеологічних одиниць ми відносимо як номінативні, так і комунікативні форми — прислів'я, приказки і крилаті вислови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що джерелами релігійних уявлень в християнській і мусульманській культурах є Біблія і Коран, відповідно. Відтак, переважаюча кількість фразеологічних одиниць (далі — ФО) в англійській та українській мовах є біблійного походження, а в турецькій — коранічного. Однак деякі фразеологізми релігійної семантики (переважно турецькомовні, а також україномовні) виникли ситуативно, у процесі мовлення.

Слід звернути увагу на схожість певних біблійних та коранічних сюжетів, що також знайшло своє відображення у фразеологічному фонді порівнюваних мов. Наприклад, в англійській та українській мовах зустрічаємо фразеологізм: англ. *aneyeeforeye, andatoothforatooth*; укр. *око за око, зуб за зуб*. Джерелом походження цієї лінгвоодиниці є Старий Заповіт. Високий рівень фразеологічної еквівалентності до наведених вище зворотів демонструє турецький фразеологізм *sana san, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş kısas edilir* (букв. *життя — за життя, око — за око, ніс — за ніс, вухо — за вухо, зуб — за зуб*). Зауважимо, що ісламська культура є більш непохитною у плані релігійних законів, що знайшло своє відлуння у таких ФО, як-от: *Alla h'insilleilevurduğunabirtekmedesenvur* (букв. *тому, кому Аллах дав лаяс, і ти можеш вліпнути один*); *Allah'ibilmeyenekellikörülük yaramaz* (букв. *хто не знає Аллаха, сліпий паршивий негідник*). Фразеологізми англійської та української мов відображають дещо інше релігійне бачення цього

світу, наприклад: англ. *judgenot, thatyoubenotjudged*; укр. *все один бог, що в нас, що у них*. Новий Заповіт у християнстві закликає до прощення, що знайшло своє відображення у фразеологічних еквівалентах англійської *toturntheothercheek; loveyourenemies* та української *підстав інішу щоку; возлюби ворогів своїх* мов.

Спільним для Біблії та Корану є поняття судного дня — дня, коли всі люди стануть перед Богом/Аллахом відповідати за свої вчинки. Так, в англійській лінгвокультурі існують фразеологізми *theGreatAccount* та *Judgment Day*. В українській мові використовують такі вирази, як-от: *Судний День, Божий Суд, Страшний Суд*, в турецькій мові — *Maḥşergünü* (букв. *день Страшного суду, Судний день*) та *Tövbe günü* (букв. *день покаєння*). Зауважимо, що тема судного дня та покаєння є дуже важливою в ісламі через те, що одним із провідних вчень ісламу як релігії є вчення про покаєння та покарання.

Аналіз релігійних ФО англійської, української та турецької мов за-свідчив, що, по-перше, як в християнстві, так й в ісламі, Бог/Аллах розглядається як творець всього світу — живого й неживого, наприклад, біблійська цитата: англ. «*InthebeginningGodcreatedtheHeavenandtheEarth*», укр. «*На початку Бог створив небо та землю*». Водночас за-значимо, що Бог-творець більш характерний для англосмовної та турецькомовної картини світу: англ. *time is a gift of the God; time is God's creature*; тур. *yoktanvaretmekAllah'amahsustur* (букв. *Аллах той, хто при-значений створити все з нічого*); *garip kuşun yuvasını Allah yapar* (букв. *гніздо бідолашної пташки в'є сам Аллах*).

Спільним в усіх трьох лінгвокультурах є те, що Бог/Аллах розгля-дається як всемогутня та всезнаюча істота, володар усього, він все знає та все бачить, наприклад: англ. *God's hand is above all; Man proposes, God disposes; God send his life may be spared*; укр. *Господь Всемогутній; Гос-подь все бачить*; тур. *Allahü alem!* (букв. *Аллаху відомо краще*). Водночас турецька релігійна фразеологія більш орієнтована на централізацію Аллаха як сутності, що є керуючою та непохитною: *BirkarardabirAllah* (букв. *за кожним рішенням — Аллах*), *Allah'tankork* (букв. *бійся Аллаха*).

Людина в англійській, українській та турецькій лінгвокульту-рах повністю покладається на Бога, ввіряє йому усі справи: англ. *God willing*; укр. *на все воля Божя*; тур. *Allahkelâmi* (букв. *Веління Ал-лаху*), *Allahaemanetol* (букв. *покладайся на Аллаха*). Водночас у ФО ту-рецької мови підкреслюється особливе ставлення мусульман до Ал-

лаху як керівника — на все потрібний його дозвіл: *Allah'in izniyle* (букв. з дозволу Аллаха), *Fisebillah* (букв. слідувати слову Аллаха).

Як християнство, так й іслам визнають, що людина не може зрозуміти божий задум. Так, до релігійного словника англійців входить ФО *thewaysofProvidencereinscrutable*. В українській мові знаходимо частковий еквівалент *Господні шляхи незбагненні*. Як бачимо, обидва фразеологізми мають однакове денотативне значення, виражають ідентичну емоційну оцінку, проте існують певні розбіжності. Так, в українській мові використано лексему — *Господні*, тоді як в англійській — лексему *Providence* (букв. провидіння). В турецькій мові також спостерігаємо вираз *Allahın hikmeti* (букв. шляхи Аллаха незбагненні).

Проведений аналіз ФО порівнюваних мов свідчить, що уявлення про Бога/Аллаха значною мірою співпадають. Як в християнстві, так й в ісламі Бог/Аллах асоціюється з милістю, добротою, наприклад: англ. *God'sgracebewithyou; by the mercy/grace of God; Father and mother are kind, but God is kinder*; укр. *Ми з сумом, а Бог з милістю; У Бога милості багато; Бог милував*; тур. *Allahbüyükdür* (букв. Аллах милостивий), *Allah acısın* (букв. Хай змилюється Аллах). У фразеологізмах порівнюваних мов відображено відношення до нього як до того, хто допомагає людям, дарує їм різні блага, наприклад: англ. *God (Heaven, Lord) helps me; God helps you; God-sent*; укр. *Бог у поміч; дасть Бог; Добрий шлях Бог править; Хто рано встає, тому Бог подає; Бог дасть дитину, дасть і на дитину*; тур. *Euzibillah* (букв. Хай допоможе нам Аллах); *Allah tuinin olsun; aman Allah çağırarak* (букв. Аллах буде тобі помічником); *Allah'tanolacak* (букв. буде від Бога). В англійській та українській мовах узвичаєні звернення до Господа про допомогу: англ. *sohelpmeGod*; укр. *Господи допоможи!* Національну специфіку мовного відображення духовного світу та менталітету турків яскраво розкривають фразеологізми-побажання божої допомоги: *Allahimdateylesin* (букв. хай знезійде допомога Аллаха); *Allah işini rast getirsin* (букв. хай Аллах спростить вашу роботу); *Allah yardımcsın olsun* (букв. хай допоможе тобі Аллах).

В українській традиції Бог — той, хто оберігає: як у *Бога за пазухою; береженого Бог береже; він його лає, а Бог його зберігає*. Англійці, українці та турки звертаються до Бога/Аллаха з проханням зберегти, захистити, як-от: англ. *God save you*; тур. *Allah selâmet versin* (букв. нехай збереже [його] Аллах). Як прохання до Бога про захист від лиха в англійській мові спостерігаємо ФО *letthiscuppassfromme* (букв. хай мине мене чаша

ця). В українській та турецькій мовах існують фразеологічні аналоги цього виразу: укр. *Божє збав*; тур. *Allahbeterindensaklasın* (букв. *Аллах збав від найгіршого*). Класична для англійської культури ФО релігійної семантики *Goddefendmefrommyfriends...* (букв. *хай захистить мене Бог від моїх друзів*), що зазвичай використовується в іронічному значенні, має релігійні паралелі в турецькій мові *Allah yakın arkadaşlarımdan korusun* (букв. *хай захистить мене Аллах від близьких друзів*) та нерелігійні — в українській немає лютішого ворога аніж ліпший друг.

Слід відзначити також деяку різницю у тлумаченні ролі Бога та Аллаха в порівнюваних лінгвокультурах. Так, наприклад, в християнстві Бог є тим, хто дає та забирає: англ. *God gives and God takes; Whom God would ruin, He first deprives of reason; When God prepares evil for a man, he first damages his mind*; укр. *Бог дав, Бог взяв*. Проведений аналіз свідчить, що в англійській лінгвокультурі Бог частіше розглядається як той, що забирає, тоді як в українській та турецькій — як той, що дає: *Allah'tan bulsun* (букв. *в Аллаха і для тебе знайдеться*); *Allahbirkapıyı kaparsabinkapıyı açar* (букв. *якщо Аллах закриє одні двері, то він відкриє тисячу дверей*); *körünistediğibirgöz, Allahverdiikigöz* (букв. *сліпий хотів один глаз, Аллах дав йому два*); *Allahçamisteyene çam, tumisteyenemumverir* (букв. *тому, хто просить сосну, Аллах дає сосну, хто просить віск, — віск*).

Ще однією спільною для досліджуваних культур роллю Бога та Аллаха є покарання, суд. Бог як суддя представлений у таких ФО порівнюваних мов, як-от: англ. *Godbemyjudge; God'sjudgement*; укр. *Бог мені судія; Суду Божого околицею не об'їдеш*; тур. *Allahdağınagörekarverir* (букв. *Аллах кожному віддає належне*); *Allahmustahakını versin* (букв. *хай відплатить йому Аллах по заслугам*). Тема покарання є найбільш продуктивною у турецькій мові. Превалюють фразеологізми, суть яких полягає у побажанні кари Аллаха для когось, наприклад: *Allah'tanbulsun! / Allah'ındanbulsun* (букв. *нехай покарає його Аллах!*); *Allahmustahakını versin* (букв. *нехай відплатить йому Аллах по заслугам*); *hakkindanAllahgelsin* (букв. *нехай покарає тебе Аллах!*); *Allah sana binbir cezasını versin* (букв. *хай Аллах дасть тобі 1001 биду*). Відзначимо поширеність фразеологізмів-побажань кари у турецькій мові та їх варіативність. Актуальною тема покарання є й для культури англійців: *God strikes with his finger, and not with all his arms; Whom the Lord loves He chastises*. Водночас в англійській мові фразеологізми-прокльони, як-от *SendGodgrievesonyourhead!, cursesonyou*, не поширені належать до лі-

тературної мови. У православній лінгвокультурі Бог є не стільки тим, хто карає, скільки захисником, а кара — це відплата за гріхи: *Господь все бачить — покарає!*

Відмічено також ще одну схожість у ФО англійської, української та турецької мов — Бог у християн та Аллах у мусульман забирає душу людини після її смерті. Наведемо приклади ФО: англ. *todeparttoGod, tobewithGod, tomeetone'sMaker, togiveupsoultoGod*; укр. *віддати Богу душу, Бог посилає по душу, Бог забрав, Господь відвідав*; тур. *Allah'ın rahmetine kavuşmak* (букв. зустрітися з Божою милістю), *mevlasını bulmak* (букв. знайти спокій).

Спільним для трьох порівнюваних лінгвокультур є розуміння відносин між людиною та Богом — віра в Бога дає людині надію, але не можна лише надіятися, треба щось робити: англ. *God (Lord, Heaven) helps those (them) who help them selves*; укр. *на Бога надійся та сам не зівай*; тур. *Allah'aduaetama, kiyaıyadoğruküreçekmeyideihmaletme* (букв. молися Аллаху, але не забувай гребти до берега).

Проведений аналіз релігійних ФО англійської, української та турецької мов засвідчив, що в усіх трьох мовах можна виділити вигукові фразеологізми з домінуючою емоційно-виражальною функцією, що втратили семантичний зв'язок з релігією та є узвичаєними у повсякденному спілкуванні: англ. *Good God, by God, God Almighty, God bless me, Goodheavens!, by George*; укр. *Слава Богу, Боже мій, О Боже!*; тур. *Allah'a şükür!* (букв. Слава Аллаху!), *Allahetmesin!* (букв. не дай Аллах!). Так, наприклад, наступні вигукові фразеологізми в порівнюваних мовах виражають радість, англ. *thanks God*, укр. *Слава Богу*, тур. *Allah'abin şukur* (букв. дякую Аллаху тисячу разів).

Зазначимо, що в англійській мові для подібних вигукових ФО характерний широкий діапазон висловлювання емоцій. Один й той же вигуковий фразеологізм може позначати здивування, досаду, гнів тощо залежно від внутрішньофразового або фразового контексту, з яким цей оборот співвідноситься. Так, наприклад, фразеологізм *God Almighty* можепозначати здивування, досаду, відразу, страх, *by George* — здивування, замилювання, гнів, досаду, обурення, роздратування, жаль, впевненість, побажання, *Godblessme/mylife/mysoul* — страх, здивування. Такі вигукові фразеологічні одиниці є типовими також для української та турецької мов. Так, наприклад, в українській мові *Боже, помагай!* найчастіше виражає переляк, тривогу, неспокій,

жах. У турецькій мові фразеологізм *Allah, Allah!* може позначати здивування, нудьгу, нетерпіння. Водночас зауважимо, що в цих двох мовах діапазон висловлювання емоцій не такий широкий. Як правило, фразеологізми найчастіше виражають емоції, що можуть бути представлені як різновид базової емоції, і нерідко розрізняються лише інтенсивністю переживання.

Для вигуківих фразеологізмів англійської мови характерна варіативність, наприклад, спостерігаємо такі варіанти виразу *by God*, як-от: *by Gosh, by Gad, by Gum, by Gar, by Golly*, у яких лексеми *Gosh, Gad, Gum, Gar, Golly* — це перекручена лексема *God*. Схожа картина спостерігається в українській та турецькій мовах. Так, в українській мові лексема *Христос* виступає як варіативний іменник у вигуковому фразеологізмі *Заради Бога (Христа)*, а в турецькій — лексема *Tanrı* як варіативний іменник у виразі *Tanrı (Allah) aşkına* (букв. *Заради Бога*). Водночас проведений аналіз засвідчив, що варіативність є більш типовою для релігійних ФО вигукового типу англійської мови.

Типовим для розмовної англійської мови є використання для вираження досади, роздратування вигукового фразеологізму з лексемою *God*, як-от *Goddamn*. Як свідчать наведені вище приклади, в турецькій мові для вираження негативних емоцій (обурення, невдоволення, досади, незгоди, тощо) узвичаєні фразеологізми — побажання кари Аллаха. Також зустрічаємо ФО вигукового типу з лексемою *şeytan*, як-от, *şeytangörsünüyzünü!* (букв. *нехай шайтан побачить твоє обличчя*). Для української мови характерні ФО з лексемами *чорт/біс*, наприклад, *до чорта лисого!* Зазначимо, що такі українські вигуківі фразеологізми, як правило, імперативного характеру, наприклад: *йди до бісової матері!* Щодо англійської мови, негативні емоції також вербалізуються за допомогою переважно імперативних вигуківих фразеологізмів з лексемами *hell, devil* та *Jericho*, як-от: *gohell!, gothedevil!, gotoJericho!*

Проведений аналіз ФО англійської, української та турецької мов дозволив виявити стереотипи культурно-національного світобачення англійців, українців та турків, відображені в мові через одиниці фразеологічного рівня. Так, наприклад, для представників англійської лінгвокультури Бог — це сила (*God is always on the side of the big battalions*), тоді як для українців Бог — це правда (*Бог не в силі, а в правді*). Православні християни більш схильні виділяти духовний

аспект у сприйнятті Бога (*Живий Бог, жива душа моя; віра оживляє; постися духом, а не черевом; не нашим розумом, а божим судом*), тоді як у протестантизмі істина віри є невіддільною від роботи розуму, а справа віри стає практичною справою розуму (*pray to God, but hold on to your good mind*). У мусульманській лінгвокультурі чеснотою є **покірність волі Аллаха** (*Allah ecir sabır versin* (букв. *хай допоможе тобі Аллах бути терплячим і стійким!*)).

Слід акцентувати, що етикет в турецькій лінгвокультурі майже повністю підпорядковано релігійним правилам. Відтак, фразеологізми з лексемою *Allah* є узвичаєними у повсякденному спілкуванні, тоді як в англійській і українській мовах немає такої кількості фразеологізмів з лексемами англ. *God* (*Christ, Heaven, Lord*), укр. *Бог* (*Господь, Христос*). Культурні традиції турецького менталітету відображено у великій кількості ФО з компонентом *Аллах*, що використовуються для привітання/прощання *Allah'a ismarladık* (букв. *наше життя в руках Аллаха* = до побачення); подяки *Allah'abın şukur!* (букв. *подяка Аллаху тисячу разів!*); як етикетні формули побутового вжитку *Allah rahatlık versin!* (букв. *нехай Аллах дасть спокій!* = надобраніч). Зауважимо, що турки характеризуються як емоційна нація, а релігійні фразеологізми-побажання та фразеологізми-прокльони — це відлуння їх національно-культурної та духовної традиції, наприклад: *Allah güler yüzünüsöldürmasın* (букв. *хай Аллах не дасть зі'янути усмішці на його обличчі*); *Allah hayırlı pazar versin!* (букв. *нехай Аллах дасть хороший торг!*); побажання на весіллі *Allah kakaşlı, karagözünü şanlı versin* (нехай Аллах дасть тобі чорнобрового/чорноокого судженого/суджену); побажання невдачі в сім'ї *Allah kapınakarakilitler* (букв. *нехай Аллах повісить вам на двері чорні замки*).

Національно-культурну специфіку та етнічні стереотипи відображено у корпусі українських народних виразів, як-от: *Бога за бороду впіймати*; *Бог робить драбинку: то вгору, то в долинку*; *ні богові свічку, ні чортів кочерга*.

Зауважимо, що в розмовній англійській та українській мовах, на відміну від турецької, спостерігаємо використання релігійних фразеологізмів у жартівливому або іронічному значенні: англ. *God defend me from my friends...*; укр. *ти, Господи, помагай, а ти, куций, не перебігай!*; *Богу — н'ятак, а в шинок — четвертак*; *Великий піст усім прижме хвіст*. Найбільш чітко ця тенденція проявляється в українській

лінгвокультурі, у якій спостерігаємо найбільшу кількість прислів'їв та приказок релігійної семантики.

Зазначимо, що більшість найуживаніших релігійних ФО біблійного походження в англійській та українській мовах є повними або частковими еквівалентами, наприклад: англ. *cherishastheappleofone'seye; forbidden fruit is sweet; to bear/carry one's cross*; укр. *берігти як зіницю ока; заборонений плід — солодкий плід; кожен несе свій хрест*. Однак співставлення цих виразів в англійській та українській дозволяє виявити й певні розбіжності. Як правило, це стосується деяких звичаїв, обрядів, церковних свят та церковних атрибутів, як-от: англ. *baptism by fire; to take smth for gospel; to throw someone to the lions*; укр. *Бог любить трійцю; одним миром мазані; на ладан дихати*. Водночас можна виокремити й деякі біблеїзми, які попали лише до фразеологічного фонду однієї з мов, наприклад: англ. *the leopard cannot change his spots; spare the rod and spoil the child; a man after his own heart*; укр. *не залишити каменя на камені; проти рожна перти; ходити по муках*. Такі ФО біблійного походження можуть мати нерелігійні аналоги в іншій мові або не мати їх зовсім,

Щодо турецької мови, також спостерігаємо значну кількість національно-специфічних фразеологізмів, що є первинними чи вторинними цитатами з Корану або пов'язані зі звичаями, традиціями та містами, що є священними для мусульман, як-от: *Abdaltekkede, hacı Mekke'de bulunur* (букв. *дервіш знаходиться в мецці, а паломник — у Мецці*); *Sorasora Kabe bulunur* (букв. *питаючи можна знайти Каабу*); *Bayram günü borç ödeyese kolana Ramazanı zinsürmez* (букв. *для того, хто віддасть в свято борги, Рамадан довго не триває*).

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Підсумовуючи зазначимо, що досвід мовної особистості формується під впливом певної культури, яка у свою чергу відчуває значний вплив релігії, що сповідується представниками цієї культури (англійська та українська — християнство, турецька — іслам). Проведений аналіз уявлень про Бога/Аллаха і фразеологічних одиниць, що їх вербалізують, дозволив виявити певні загальні риси Бога та Аллаха у трьох лінгвокультурах. Так, у порівнюваних мовах Бог/Аллах виступає як єдина та всемогутня Вища істота, що є Творцем Всесвіту і керує всім, що відбувається, володаря людської долі, мудрого і справедливого суддю і захисника. В усіх трьох культурах Бог/Аллах також асоціюється

з абсолютним добром та милістю. Подібність таких уявлень свідчить про певну спільність асоціативно-образного мислення представників різних типів культур. Водночас, для фразеологізмів релігійної семантики характерні яскраво виражені національно-специфічні риси, оскільки їх семантичний зміст і особливості вживання в мовленні тісно пов'язані як з тим, які ознаки Бога є найбільш значимими для народу — носія мови, так і з його менталітетом, національно-культурними традиціями та історією.

Перспективи подальших розвідок із представленого напрямку вбачаємо у детальному аналізі лексико-семантичних, структурних та стилістичних особливостей відібраного фразеологічного матеріалу у порівняльному аспекті.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Англо-русский фразеологический словарь / [авт.-сост. А. В. Кунин]. — М. : Русский язык. — Медиа, 2006. — 571 с.
2. Longman Idioms Dictionary: over 6000 Idioms / [ed. K. Stern]. — [3rd addition]. — Addison Wesley Longman Ltd, 2000. — 398 p.
3. Фразеологічний словник української мови / [укл. В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін.]. — К. : Наук. думка, 1999. — Т. 1. — 528 с.
4. Фразеологічний словник української мови / [укл. В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін.]. — К. : Наук. думка, 1999. — Т. 2. — 984 с.
5. Большой турецко-русский словарь / ред. А. Н. Баскаков. — М. : Русский язык, 1998. — 966 с.
6. Türkçe-rusçasözlük [Електронний ресурс] // dic.academic.ru : [сайт]. — Режим доступу : http://turkish_russian.academic.ru/. — Назва з титул. екрану.